

NORGES HØYESTERETT

Den 28. mars 2007 avsa Høyesterett dom i

HR-2007-00607-A, (sak nr. 2006/1279), sivil sak, anke,

Statnett SF

(advokat Helge M. Svarva)

Hjelpeintervenient:

Energibedriftenes landsforening

(advokat Gunnar Martinsen – til prøve)

mot

Ola Nordvik

Ingrid Strøm

Karen Saltnes

Arnstein Saltnes

(advokat Tallag Andersen)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Gussgard**: Saken gjelder rettsanvendelse og saksbehandling i et overskjønn om erstatning til grunneiere ved anlegg av et høyspent overføringsanlegg. Hovedspørsmålet er om magnetfelt på 0,4 mikro Tesla eller mer i bolighus overskrider tålegrensen i granelova § 2.
- (2) Norsk Hydro ønsket å oppgradere aluminiumsverket på Sunndalsøra, noe som ville medføre et økt effektforbruk. Statnett SF besluttet derfor å bygge en 420 kV luftledning fra Klæbu transformatorstasjon i Klæbu kommune til Viklandet transformatorstasjon i Sunndal kommune. NVE fattet 24. september 2002 vedtak om anleggskonsesjon med hjemmel i energiloven § 3-1 og ga ekspropriasjonstillatelse i medhold av oreigningslova § 2 nr. 19 for rett til bygging og drift av det høyspente overføringsanlegget.
- (3) Sør-Trøndelag tingrett fastsatte erstatning til en rekke grunneiere ved skjønn avgitt 31. oktober 2005. En av partene, Karen Saltnes, var ikke berørt av klausuleringen som følge av anlegget, men Statnett SF samtykket i at hun fikk sitt krav avgjort i skjønnet,

som for hennes del er et avtaleskjønn. Det var oppnådd enighet mellom partene på flere punkter. Skjønnen tok stilling til nærføringsulemper, tapte utbyggingsmuligheter og tap i fremtidig næringsinntekt.

- (4) Statnett SF og fire av grunneierne, Ola Nordvik, Karen Saltnes, Arnstein Saltnes og Ingrid Strøm, påanket skjønnet til Frostating lagmannsrett. Overskjønn ble avsagt 13. juni 2006 med slik slutning:

- ”1. Erstatning fastsettes slik det fremgår ovenfor i overskjønnet.
 2. Innen 2 – to – uker fra forkynnelsen betaler Statnett SF saksomkostninger for lagmannsretten til Ola Nordvik med 121.812 – etthundreogtjueentusenåttehundreogtolv – kroner.
 3. Innen 2 – to – uker fra forkynnelsen betaler Statnett SF saksomkostninger for lagmannsretten til Ingrid Strøm, Karen Saltnes og Arnstein Saltnes i fellesskap med 203.875 – tohundreogtretusenåttehundreogsyttifem – kroner.
- Regning for gebyrer til lagmannsretten, salær og utgifter til skjønnsmenn blir sendt Statnett SF.”

- (5) I overskjønnet uttalte lagmannsretten blant annet:

”Lagmannsretten finner det nå riktig å konstatere at når boenheter utsettes for magnetfelt på 0,4 mikrot Tesla eller mer, så er nabolovens tålegrense overskredet, jf naboloven § 2 tredje ledd. Det fremstår som åpenbart at den foreslåtte utredningsgrense av folk flest vil oppleves som en grense man bør unngå å overstige, og som i sterk grad vil påvirke markedspriser på eiendommer som utsettes for magnetfelt over grensen. At det av utbyggere av kraftlinjer må betales erstatning ut fra en slik grense er ikke urimelig. Med en så stor linje som i dette tilfellet, 420 kV, med last på 775 MW, vil grensen gå i en avstand på ca 82 meter. At det betales for nærføringsulemper overfor boenheter som kommer nærmere enn dette fremstår som rimelig.”

- (6) Statnett SF har påanket overskjønnet overfor alle de nevnte fire grunneierne. For Ola Nordvik og Karen Saltnes gjelder anken rettsanvendelsen for så vidt det er gitt erstatning for ulempe som følge av magnetfelt. For Arnstein Saltnes gjelder anken utmålingen av erstatning for tapte utbyggingsmuligheter som følge av magnetfeltet. For Ingrid Strøm er det anket over rettsanvendelsen ved at overskjønnet ga erstatning for tap av utbyggingsmuligheter for et areal som i kommuneplan er angitt som LNF-område (landbruks-, natur- og friluftsområder), subsidiært over erstatningsutmålingen og saksbehandlingen – mangelfulle skjønnsgrunner. For henne og for Arnstein Saltnes kommer betydningen av magnetfeltet inn i forbindelse med erstatningsutmålingen. Energibedriftenes landsforening har erklært hjelpeintervensjon til fordel for Statnett SF. Det er fremlagt noen nye dokumenter.
- (7) Det er enighet om at et magnetfelt er en allmenn ulempe, som først utløser erstatningsplikt dersom tålegrensen i grannelova § 2 er overskredet, jf. ekspropriasjonslova § 8.
- (8) Den ankende part – *Statnett SF* – har sammenfatningsvis anført:
- (9) **Påvirkning av magnetfelt**

- (10) Lagmannsretten har uten nærmere drøftelse lagt til grunn at et magnetfelt på 0,4 micro Tesla samsvarer med tålegrensen i granelova § 2 i forhold til boliger. Denne størrelsen er imidlertid bare en grenseverdi som myndighetene har brukt i forbindelse med en anbefaling til kommunene om å foreta en nærmere utredning ved bygging av nye skoler, barnehager, boliger mv. i områder som ligger nær kraftlinjer. En ønsket å følge et forsvarlighetsprinsipp, og grenseverdien skulle sikre en enhetlig praksis. Den har ingen sammenheng med noen påvist faregrense. Selv om grenseverdien er nådd i et allerede bebygd område, gjelder det ingen plikt til utredning. Ved vurderingen av om tiltak bør settes i verk for å minske påvirkningen, skal utgifter holdes opp mot det en oppnår ved å redusere den meget begrensede risiko ved magnetfelt rundt kraftlinjer.
- (11) Lagmannsretten har tilkjent erstatning der boliger ligger 80-90 meter fra kraftlinjen. Anbefalingen fra Statens strålevern er en minsteavstand på 18 meter.
- (12) Det er uforenlig med granelova § 2 å operere med en slik generell grense som rammer alle eksisterende og nye tiltak. Det er ingen direkte eller automatisk kobling mellom utredningsnivået og tålegrensen. Dette illustreres ved at det ikke skal skje noen nærmere vurdering av tiltak ved et nivå under 0.4 mikro Tesla.
- (13) Når det gjelder spørsmålet om overskridelse av tålegrensen i granelova § 2, skal det foretas en totalvurdering. Det har lagmannsretten ikke gjort. Det er verken foretatt en vurdering av risikoens størrelse eller av om ulempene er sedvanlige eller ventelige. Den alminnelige samfunnsutvikling tilsier at en kraftlinje må anses som noe sedvanlig, jf. Rt. 1972 side 377, og utgangspunktet er da at det ikke tilkjennes erstatning for de ulemper linjen måtte medføre. Det gjelder i tilfelle en svært høy tålegrense, jf. Rt. 2006 side 486 avsnitt 95. Skal det overhodet bli tale om erstatningsplikt for magnetfelt, må risikoen som et minimum overstige dagliglivets risiko. Det er langt fra tilfelle her.
- (14) Fagmiljøer og myndigheter har vurdert helserisikoen ved magnetfelt i den aktuelle størrelsesorden som lav eller meget lav. Ved forskning på innsamlet materiale fra større befolkningsgrupper – epidemiologiske undersøkelser – er det funnet en *indikasjon* på sammenheng mellom økt risiko for leukemi hos barn og boliger med magnetfelteksponering over 0,4 mikro Tesla. Beregnet ut fra dagens kunnskap innebærer den økte risiko ett ekstra tilfelle av leukemi hos barn hvert sjetten til åttende år og ett ekstra dødsfall hvert hundrede år. Selv om leukemi er en alvorlig sykdom, har myndighetene ikke funnet grunn til å fastsette retningslinjer med konkrete grenseverdier for utnyttelse av areal nær kraftlinjer. Når dette er situasjonen, kan helserisikoen ikke anses å oppfylle kravet til urimelighet eller farlighet i granelova § 2.
- (15) Dersom overskjønnet opprettholdes, vil det bidra til å forsterke en ubegrunnet frykt, som myndighetene ønsker å redusere ved informasjon.
- (16) **Erstatning for tapt utbyggingsareal som i kommuneplan er avsatt til LNF-område**
- (17) Lagmannsretten har tatt til følge Ingrid Strøms krav om erstatning for klausulert areal basert på verdien av byggegrunn for boliger. Arealet er i kommuneplan avsatt til LNF-område. Bindende arealplaner skal legges til grunn ved erstatningsfastsettelsen. Ingen av de unntak som er oppstilt i rettspraksis, er anvendelige i denne saken. Det foreligger ikke noen tilegnelsesregulering. Formålet med kommuneplanen er ikke å holde arealet fritt for

bebyggelse inntil ekspropriasjon til kraftledning kan finne sted, jf. Rt. 1996 side 521. Det er ikke etablert noen utbyggingsverdi på grunneierens hånd som overføres til Statnett SF.

- (18) Lagmannsretten har overprøvet kommunens vurdering av reguleringsformålet. Retten har lagt til grunn sin egen mening om hvordan eiendommen bør disponeres. Det ligger utenfor rettens kompetanse.
- (19) Subsidiært anføres at det er uriktig å tilkjenne tomteerstatning for den del av arealet som ligger utenfor kraftgaten og byggeforbudsbeltet, men som omfattes av magnetfelt på 0,4 mikro Tesla eller høyere. Lagmannsretten har lagt til grunn at bygging ikke vil bli tillatt på dette arealet, men antagelsen har ingen faktisk forankring. Dersom utbygging tillates, vil Strøm uberettiget ha fått erstatning.
- (20) Atter subsidiært anføres at lagmannsretten ikke har tatt hensyn til grunneierens tilpasningsplikt. De områdene som er eksponert for magnetfelt over 0,4 mikro Tesla, må kunne nyttes til veier, friområder mv. i forbindelse med utbygging av eiendommen for øvrig.
- (21) Det ankes også over saksbehandlingen – mangelfulle skjønnsgrunner.
- (22) Statnett SF har nedlagt slik påstand:
- ”Frostating lagmannsretts overskjønn datert 13. juni 2006 oppheves og hjemvises til ny behandling for lagmannsretten.”**
- (23) Hjelpeintervenienten – *Energibedriftenes landsforening* – har sammenfatningsvis anført:
- (24) Hjelpeintervenienten slutter seg til anførslene fra Statnett SF når det gjelder nærføringsulemper fra kraftlinjer.
- (25) Saken berører ikke bare Statnett SF, men alle i bransjen. Dersom overskjønnet stadfestes, vil det medføre betydelige kostnader, og myndighetenes forvaltningsstrategi på dette området vil bli undergravd. Myndighetenes vurdering er at det ikke er riktig å bruke store ressurser på å forsøke å avverge en eventuell helseisiko, der risikoen, om den skulle vise seg reell, vurderes som meget liten. De økte omkostningene for bransjen dersom lagmannsrettens syn opprettholdes, vil bli veltet over på forbrukerne.
- (26) Energibedriftenes landsforening har nedlagt slik påstand:
- ”Frostating lagmannsretts overskjønn datert 13.06.2006 oppheves og hjemvises til ny behandling for lagmannsretten.”**
- (27) Ankemotpartene – *Ola Nordvik, Karen Saltnes, Arnstein Saltnes og Ingrid Strøm* har sammenfatningsvis anført:
- (28) **Påvirkning av magnetfelt**
- (29) Lagmannsrettens rettsanvendelse er riktig.
- (30) Selv om risikoen for helseskade ikke er så stor ved 0,4 mikro Tesla, dreier det seg om sykdomsrisiko med alvorlige, i verste fall fatale konsekvenser. Risikoen overskrider

tålegrensen i granelova § 2 første ledd. Både kriteriet urimelig og kriteriet farlig er oppfylt. Det er ikke snakk om noen ubegrunnet frykt i denne saken.

- (31) Det foreligger en omfattende forskning omkring virkningen av magnetiske felt fra kraftlinjer, og forskere har funnet en sammenheng mellom påvirkning av magnetiske felt og ulike kreftformer, ikke bare for leukemi hos barn. Det som ikke har kunnet påvises, er den biologiske sammenheng – hvorfor kreftformen oppstår. Alene det at en ikke har kunnet avvise at det er en sammenheng mellom påvirkning av magnetfelt og ulike kreftsykdommer, er nok til at frykten ikke kan anses ubegrunnet. Den ulempe en her står overfor, atskiller seg klart fra andre allmenne ulemper som rettspraksis har tatt stilling til.
- (32) Myndighetene har innført en forsiktighetsstrategi og fastsatt en utredningsgrense ved 0,4 mikro Tesla. Grensen samsvarer med den som er brukt i forbindelse med påvisning av økt risiko for leukemi hos barn. Det er anbefalt at det gis informasjon blant annet til personer som bor i eller vil kjøpe/leie bolig nær kraftledninger. Bakgrunnen må være at en regner med at det kan være en risiko på dette påvirkningsnivå, i hvert fall vil folk flest oppfatte grensen slik. Selv om utredningsnivået er satt ut fra ønsket om enhetlig praksis, må grensen også anses relevant for tålegrensen i naboforhold. En slik grenseverdi vil også gi retts tekniske fordeler.
- (33) Granelova § 2 andre ledd må tas i betraktning. Det ville vært mulig å unngå den aktuelle risikoen. Det er ikke noe som tyder på at Statnett SF har foretatt en slik kost/nytte vurdering som myndighetene har anbefalt, og usikkerheten om dette må slå ut i den ankende parts disfavør. Det betviles at det er tale om så store kostnader som påstått. Naboen kan ikke beskytte seg mot eksponeringen for magnetfelt. Den risiko som myndighetene har funnet grunn til å ta hensyn til ved en forsiktighetsstrategi, påvirker markedet for omsetning av boliger nær kraftlinjer. Det er urimelig at grunneierne alene skal bære det økonomiske tapet. Det bør utlignes på de som har nytte av ledningsnettet.
- (34) Når det gjelder om en kraftlinje er ventelig, må det spørres om hva venteligheten knytter seg til – tiltaket eller skadefølgen. Ikke under noen omstendighet er det ventelig å bli utsatt for risiko for alvorlig helseskade.
- (35) Erstatningsansvar vil bidra til at myndighetenes målsetting om færrest mulig boliger nær kraftlinjer vil bli oppfylt.
- (36) **Erstatning for tapt utbyggingsareal som i kommuneplan er avsatt til LNF-område:**
- (37) Ved erstatningsfastsettelsen skal det ses bort fra ekspropriasjonstiltaket – kraftlinjen. Avgjørende er hva som var den påregnelige utnyttelse av arealet dersom kraftlinjen ikke var kommet, jf. Rt. 2006 side 473. Om det eksproprieres til gjennomføring av plan etter plan- og bygningsloven eller etter oreigningslova, har ingen betydning. Lagmannsretten har funnet bevist at Ingrid Strøm ville fått bygge ut arealet med boliger dersom kraftledningen ikke var kommet og har begrunnet sitt syn. Denne bevisvurderingen kan Høyesterett ikke overprøve, jf. skjønnsprosessloven § 38.
- (38) Det er ingen feil ved lagmannsrettens rettsanvendelse når det gjelder utmåling av erstatningen. Lagmannsretten har vært klar over tilpasningsplikten. Skjønnsgrunnene er ikke mangelfulle.

(39) Ola Nordvik, Karen Saltnes, Arnstein Saltnes og Ingrid Strøm har nedlagt slik påstand:

”1. Overskjønnet stadfestes i den utstrekning det er påanket.

2. Ankemotpartene tilkjennes saksomkostninger.”

(40) *Mitt syn på saken.*

(41) Høyesterett kan prøve rettsanvendelsen og saksbehandlingen i overskjønnet, men ikke bevisvurderingen, jf. skjønnsprosessloven § 38.

(42) **Rettsanvendelsen ved ulemperstatning for påvirkning av magnetfelt**

(43) Jeg tar først for meg anken over ulemperstatningen til Ola Nordvik og Karen Saltnes i forbindelse med eksponering for magnetfelt som følge av det høyspente overføringsanlegget. Lagmannsretten la til grunn at eksponering i boliger for magnetfelt på 0,4 mikro Tesla eller mer oversteg tålegrensen etter granelova § 2. Erstatning ble tilkjent med et samlet beløp for denne ulempen og andre ulemper.

(44) Ola Nordviks eiendom, gnr. 98 bnr. 1 i Sunndal, er en landbrukseiendom. Avstanden fra senterlinjen i den nye 420 kV-linjen til nærmeste hushjørne er 54,5 meter. Lagmannsretten la til grunn at den nye kraftlinjen ville føre 775 MW i gjennomsnitt pr. år. Ved nærmeste hushjørne ville en da få et magnetfelt på 0,952 mikro Tesla. I hele våningshuset ville det være et magnetfelt over 0,4 mikro Tesla.

(45) Karen Saltnes' eiendom, gnr. 6 bnr. 9 i Skaun, er en boligeiendom med en tomt på ca. 2 dekar. En 132 kV-linje som tidligere gikk over eiendommen, er revet, og en ny 420 kV-linje ble bygget i samme trasé. Avstanden fra senterlinjen til nærmest hushjørne er 53 meter. Lagmannsretten la til grunn at den nye linjen vil få en last på 425 MW i gjennomsnitt pr. år, noe som gir et magnetfelt ved nærmeste hushjørne på 0,522 mikro Tesla og på 0,416 ved det hushjørnet som ligger lengst fra kraftlinjens senterlinje.

(46) Jeg vil først se på den lovgivningen vi har for påvirkning av stråling, herunder fra magnetfelt. Jeg nevner innledningsvis at det rundt alle strømførende ledninger finnes elektriske og magnetiske felt av varierende frekvens og styrke. For at det skal oppstå et magnetisk felt, må det gå strøm gjennom ledningen. I kortform kalles de to feltene som da oppstår, for et elektromagnetisk felt. Det er lagt til grunn at vi i dagliglivet normalt utsettes for en gjennomsnittseksponering fra magnetfelt på ca. 0,1 mikro Tesla.

(47) Lov nr. 36 for 2000, strålevernloven, § 5 første ledd lyder:

”Enhver tilvirkning, import, eksport, transport, overdragelse, besittelse, installasjon, bruk, håndtering og avfallsdisponering av strålekilder skal være forsvarlig, slik at det ikke oppstår risiko for dem som utøver virksomheten, andre personer eller miljøet. ... Ved vurdering av forsvarligheten skal det blant annet legges vekt på om fordelene ved virksomheten overstiger de risiki som strålingen kan medføre, og om virksomheten er innrettet slik at akutt helseskade unngås og risikoen for senskade holdes så lav som med rimelighet kan oppnås. Stråledoser skal ikke overstige fastsatte grenser.”

(48) I medhold av denne loven er det ved kgl. res. 21. november 2003 fastsatt en forskrift, strålevernforskriften, der en i § 26 finner følgende om eksponeringsnivåer:

”All eksponering skal holdes så lavt som praktisk mulig. Relevante retningslinjer fra den internasjonale kommisjon for beskyttelse mot ikke-ioniserende stråling (ICNIRP) skal normalt følges, dersom det ikke finnes nasjonale eller europeiske standarder til erstatning for disse.”

- (49) I merknader til § 26 heter det: ”Bestemmelsen om at all eksponering skal holdes så lavt som praktisk mulig innebærer at det tas hensyn til andre faktorer; miljø, estetikk, kostnader etc.” ICNIRP har fastsatt retningslinjer for grenseverdier for *akuttpåvirkning* av stråling fra magnetfelt. For befolkningen generelt er den satt til 100 mikro Tesla, og for yrkeseksponerte til 500 mikro Tesla. Regelverket gir hjemmel for å fastsette grenseverdier med sikte på langtidsvirkninger, men slike er ikke fastsatt.
- (50) Bakgrunns materialet da strålevernloven ble gitt, var blant annet en utredning fra en tverrdepartemental embetsgruppe som hadde lagt frem forslag til forvaltningsstrategi vedrørende lavfrekvente elektriske og magnetiske felt i relasjon til mulige helseskader, NOU 1995: 20. Gruppen bygget i hovedsak på en rapport fra et ekspertutvalg.
- (51) I et sammendrag innledningsvis på side 10 er hovedkonklusjonene gjengitt slik:

”Verken epidemiologiske eller eksperimentelle data gir grunnlag for å klassifisere lavfrekvente elektriske eller magnetiske felt som sikkert kreftfremkallende.

Det er heller ikke funnet sikre vitenskapelige holdepunkter for at andre sykdommer, skader eller plager kan være forårsaket av elektromagnetiske felt av en art og styrke som man kan bli eksponert for i dagliglivet eller i de fleste yrker.

Epidemiologiske undersøkelser taler for at leukemi forekommer oftere blant barn som bor nær kraftledninger enn blant andre barn, men de foreliggende data er ikke tilstrekkelige til å avgjøre en årsakssammenheng. Avgjørende spørsmål om eventuelle biologiske virkningsmekanismer, dosedefinisjon og dose-effekt-relasjon er ubesvarte.

Det er ikke tilstrekkelig vitenskapelig grunnlag for å knytte det kreftfremkallende potensiale ved å bo nær kraftledninger til de magnetiske feltene som omgir ledningene.

Forvaltningsmessig sett kan det likevel være hensiktsmessig å klassifisere visse områder nær kraftledninger som mer risikofylte enn andre. En slik klassifisering bør i så fall ta utgangspunkt i avstand som derved ikke angir noen spesifikk årsaksfaktor.”

- (52) Gruppen tok for seg situasjonen i en rekke land – Danmark, Sverige, Finland, Storbritannia, Irland, Nederland, Frankrike og USA – samt uttalelser fra flere internasjonale organisasjoner.
- (53) Situasjonen i Danmark ble belyst på side 27 med en henvisning til en pressemelding fra Sundhedsstyrelsen fra august 1993. Sundhedsstyrelsen la vekt på den manglende påvisning av en årsaksforbindelse mellom de beregnede magnetfelt og tilfelle av kreft hos barn, og uttalte videre:
- ”Desuden anser Sundhedsstyrelsen den mulige øgede risiko (ét ekstra tilfælde hvert 6. år) for å være meget lille, når den settes i forhold til andre årsager til alvorlig sygdom og dødsfald blant børn. Sundhedsstyrelsen har bemærket, at der ikke er videnskabeligt grundlag for fastsettelse af grænseværdier for magnetfelt eksponering fra elektricitetsforsynings højspændingsanlæg. På denne baggrund finder Sundhedsstyrelsen ingen grund til at forandre regler for de eksisterende højspændingsanlæg.**

For så vidt angår fremtidige anlegg er det Sundhedsstyrelsens vurdering at man bør tilstrebe at undgå linieføring af vekselstrømhøjspændingsledninger tæt på bebyggelser, såfremt man ønsker at opnå den under alle omstændigheder mest holdbare løsning.”

(54) I Sverige avga en ekspertgruppe i 1995 en vurdering av om det finnes en helserisiko forbundet med eksponering for lavfrekvente magnetfelt. Gruppen kom til at ”det ikke finnes noen overbevisende støtte for at det er en sammenheng mellom eksponering for elektromagnetiske felt og helseeffekter som kreft og f. eks. spontanabort, lav fødselsvekt m.v.” – NOUen side 29.

(55) Fra den norske gruppens oppsummering av anbefalingene i andre land tar jeg med dette fra side 34:

”De ulike nasjonale strålevernautoritetene har ikke funnet grunnlag for grenseverdier som har noen mening i forhold til eksponering fra kraftledninger, men enkelte har anbefalt en forsiktighetsstrategi. Gjennomgående presiseres den store usikkerheten og uklarheten ikke bare m.h.t. hvorvidt felt av den størrelsesorden som kraftledninger er omgitt av er helseskadelige, men også at det ikke foreligger noe klart dosebegrep som en eventuell forvaltning kan forholde seg til. Lengst går uttalelsene fra Finska strålsäkerhetssentralen og Statens Strålskyddsinstitut i Sverige. Det finske forslaget til anbefaling går ut på å unngå bygging av bolighus og leiligheter hvor den magnetiske flukstettheten overstiger 5 [mikro Tesla]. ... Den svenske anbefalingen er mindre spesifikk på grenseverdier. Det er i høyden grunn til å tolke den som at det ikke er grunnlag for kostnadskrevende tiltak, med mindre det dreier seg om felt som overstiger noen få mikrotesla. Tiltak mot eksponering over dette omtrentlige nivået anbefales bare dersom det ikke medfører store ulemper og kostnader.”

(56) I kapittel 5 behandlet embetsgruppen helsemessige effekter. Under et punkt 5.3.2 opplyses det at den gjennomsnittlige risikoen for barneleukemi er ca. 4 pr. 100 000, eller 0,004 %. Ekspertutvalget hadde anslått at bosted nær kraftledninger kunne føre til en fordobling av risikoen. Det ble anslått at det bor ca. 8000 barn nær kraftledninger, og at man da kunne forvente ca. 0,3 ekstra tilfeller pr. år. Dette tilsa ett ekstra nytt tilfelle ca. hvert tredje år. Disse anslagene tok utgangspunkt i boliger med en eksponering på ca. 0,2-0,3 mikro Tesla.

(57) I sin oppsummering pekte gruppen bare på ett problemområde, nemlig risikoen for leukemi hos barn. For øvrig ble det konkludert med at det var få holdepunkter for helsefare ved eksponering for elektromagnetiske felt av den art og styrke som man ellers blir utsatt for til daglig eller i de fleste yrker. Om leukemirisikoen uttalte gruppen på side 47:

”Dersom en slik helseeffekt er til stede, har den ikke et tallmessig omfang som tilsier å karakterisere den som vesentlig i et samfunnsmedisinsk perspektiv. Derimot kan den representere en såpass stor økning i den individuelle helserisiko for barn som bor nær kraftledninger at det kan gi grunnlag for å vurdere kollektive tiltak.

Epidemiologiske data gir begrensede holdepunkter for å karakterisere ”nærhet” til kraftledninger som kreftfremkallende for barn etter visse kriterier. Embetsgruppen mener at det ikke er vitenskapelig grunnlag for noe bestemt kriterium (avstand eller feltstyrke) som mål for en slik risiko.”

(58) Avslutningsvis anbefalte gruppen en varsomhetsstrategi når det gjaldt prosjektering av nye anlegg og boligutbygging mv. i nærheten av kraftlinjer.

- (59) I 2000 ble det avgitt en rapport med en vurdering av resultater fra de siste fem årenes forskning. Det ble der konkludert med at bortsett fra svake epidemiologiske holdepunkter for en sammenheng med leukemi hos barn, var det ikke påvist skader eller sykdommer som følge av svake elektromagnetiske felt.
- (60) I 2005 ble det fremlagt en ny rapport om magnetfelt ved høyspentanlegg og helse. Formålet var blant annet å vurdere om det var grunn til å endre forvaltningsstrategien på dette området, på bakgrunn av rapporten fra 1995, strålevernloven av 2000 og strålevernforskriften fra 2003, og ut fra det som måtte finnes av ny forskning.
- (61) Kort oppsummert fremhevet arbeidsgruppen at en rekke studier de siste ti årene hadde redusert den vitenskapelige usikkerhet på området elektromagnetiske felt. Den mulighet for økt risiko for barneleukemi som i NOU 1995: 20 ble antatt å kunne foreligge ved magnetfelt over 0,2-0,3 mikro Tesla, ble nå knyttet til magnetfelt over 0,4 mikro Tesla. Den absolutte risiko ble vurdert som meget lav. Det ble ikke funnet grunnlag for å fastsette absolutte grenseverdier for påvirkning av magnetfelt fra kraftledninger. Denne vurderingen samsvarte med vurderingen fra Verdens helseorganisasjon –WHO.
- (62) I stedet for den forsiktighetsstrategi som ble anbefalt i 1995 fordi kunnskapsnivået var lavt, mente gruppen at en nå burde referere til forsvarlighetsprinsippene i den nye lovgivningen og til en overordnet, forsvarlig risikoforvaltning. Løsninger som ville gi lavest mulig påvirkning, burde velges når dette kunne forsvares ut fra merkostnader eller andre ulemper av betydning. Om kreftfare heter det i rapporten blant annet:

”I juni 2001 klassifiserte International Agency for Research on Cancer (-) magnetfelt fra høyspentledninger som mulig kreftfremkallende for mennesker, hovedsakelig basert på en assosiasjon mellom boligeksponering og økt risiko for barneleukemi. Basert på samlede data fra flere studier kan ikke resultatene avvises som tilfeldige funn. (-) Britiske National Radiological Protection Board (NRPB) publiserte i 2004 en litteraturgjennomgang (-) hvor man beskrev indikasjoner på en dobling av risikoen for leukemi hos barn eksponert for magnetfelt over 0,4 -(mikrotesla) i sitt bomiljø. I Norge representerer dette en risikoøkning fra ca. 1:20 000 til 1: 10 000 per år. Sikker konklusjon kan man likevel ikke trekke, både fordi resultatene bygger på små tall blant høyt eksponerte og som følge av lav kontrolldeltagelse i en del av studiene. For andre kreftformer hos barn eller voksne ble det ikke funnet holdepunkter for økt risiko. Resultatene av studiene har vært inkonsistente og vanskelige å tolke. I den britiske litteraturgjennomgang konkluderte NRPB med at resultatene fra epidemiologiske studier ikke alene kan benyttes som basis for restriksjoner ved eksponering for elektromagnetiske felt.

Laboratoriestudier har ikke gitt svar på om elektromagnetiske felt av den størrelsesorden man møter i dagliglivet kan medføre biologiske effekter eller føre til kreft hos forsøksdyr (-). ”

- (63) En tabell over status for kreftisiko basert på et betydelig antall studier, viser at med unntak for leukemi hos barn, der det, på grunnlag av 20 studier, er funnet ”begrenset støtte til en sammenheng”, er det for barn ikke funnet holdepunkter for sammenheng verken når det gjelder hjernesvulst, lymfom eller det som er angitt som ”all kreft”. For voksne er det forsket på, men ikke funnet sammenheng verken for leukemi, hjernesvulst, brystkreft, føflekksvulst eller ”all kreft”. Det bemerkes at for brystkreft er det i en av åtte studier funnet holdepunkt for en sammenheng.

- (64) For barneleukemi innebærer dette, etter gruppens vurdering, ”ett ekstra tilfelle hvert syvende til åttende år”. Det opplyses at statistisk sett vil ca. 280 barn få leukemi i en slik periode.
- (65) Når det gjelder forskningsbehov, viste gruppen til at det har vært gjennomført en betydelig forskningsinnsats i mange land. Temaet ble ansett godt belyst. En ventet ikke at det ville kunne påvises noen ny og alvorlig helseeffekt med høy risiko som følge av eksponering fra nettfrekvente magnetfelt. Noe videre forskning ble likevel ansett ønskelig.
- (66) I likhet med anbefalingene i NOUen, mente gruppen at det burde foretas en utredning i forbindelse med nybygging av boliger, barnehager og skoler i nærheten av høyspentledninger for å vurdere tiltak som kunne redusere magnetpåvirkning. Som utredningsnivå ble angitt 0,4 mikro Tesla. Gruppen la også vekt på økt informasjon.
- (67) I St.prp. nr. 66 (2005-2006) sluttet regjeringen seg til arbeidsgruppens rapport, bare med ett unntak som jeg ikke går inn på. Regjeringen støttet uttrykkelig anbefalingen om ikke å innføre nye grenseverdier. Også anbefalingen om en nærmere utredning ved nye kraftledninger og nybygg fikk støtte. For å bidra til en enhetlig praksis sluttet regjeringen seg til at 0,4 mikro Tesla ble brukt som grenseverdi for når utredning burde foretas. Det ble tilføyd at forholdene måtte ”vurderes spesifikt for det enkelte tilfelle”, og uttalt at ”[r]esultatet kan følgelig bli at ulike eksponeringsnivåer aksepteres for ulike anlegg fordi forholdene varierer mye fra sak til sak og fra kommune til kommune”. Sanering av eksisterende magnetfeltpåvirkning kunne vanskelig begrunnes. Finanskomiteen tok dette til etterretning, jf. Innst. S. nr. 205 (2005-2006). Proposisjonen ble behandlet i Stortinget 16. juni 2006, uten at det fremkom bemerkninger.
- (68) Overlege dr. med. Tore Tynes har, som oppnevnt sakkyndig for tingretten, gitt en uttalelse tidligere i saken og en oppdatert uttalelse fra november 2006 til bruk for Høyesterett. Han hadde vært medlem av den nevnte arbeidsgruppen og fastholdt det gruppen kom frem til. Han har opplyst at den norske studien som vurderte om det var sammenheng mellom eksponering for magnetfelt og leukemi hos barn, ikke fant noen slik sammenheng. Tallmaterialet var tynt, men etter hans mening ga studien en pekepinn om at dersom det var en sammenheng, kunne risikoen ikke være særlig stor i et samfunnsperspektiv. Han viste blant annet til at dersom en dobling av leukemirisiko ble bekreftet, var det antatt at dette ville medføre ett ekstra dødsfall i en hundreårsperiode.
- (69) Det er også fremlagt en uttalelse fra avdelingsdirektør Gunnar Saxebøl, Statens institutt for strålehygiene, skrevet etter oppdrag fra Statnett SF. Han deltok i embetsgruppen bak NOUen. Situasjonen i dag for lavfrekvente, elektromagnetiske felt oppsummerer han slik:
- ”1. **Det foreligger ikke biologiske forskningsresultater med celledsystemer som indikerer kreftrisiko.**
 2. **Det foreligger ikke dyrestudier som dokumenterer kreftrisiko.**
 3. **Det foreligger ikke resultater fra studier som indikerer kreftrisiko grunnet eksponering for elektriske felt.**
 4. **Det er epidemiologiske studier som indikerer en sammenheng mellom økt risiko for leukemi hos barn og bolig med magnetfelteksponering over 0,4 mikro Tesla.”**

- (70) Han presiserer at 0,4 mikro Tesla ikke er ”farlig” Det er først ved nivåer over dosegrensene for akutte påvirkninger på 100 og 500 mikro Tesla at en kan bruke uttrykket ”farlig”.
- (71) Partene har fremlagt flere uttalelser og utredninger enn de jeg har nevnt, og konklusjonene er i det vesentlige sammenfallende.
- (72) Spørsmålet er da om lagmannsrettens rettsanvendelse er riktig når retten er kommet til at eksponering av boliger for magnetfelt på 0,4 mikro Tesla eller mer fra kraftlinjer er i strid med grannelova § 2.
- (73) Lovens § 2 første til tredje ledd lyder:
- ”Ingen må ha, gjera eller setja i verk noko som urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe på granneeigedom. Inn under ulempe går òg at noko må reknast for farleg.**
- I avgjerda om noko er urimeleg eller uturvande, skal det leggjast vekt på kva som er teknisk og økonomisk mogeleg å gjera for å hindra eller avgrensa skaden eller ulempa.**
- I avgjerda om noko er urimeleg, skal det vidare leggjast vekt på om det er venteleg etter tilhøva på staden og om det er verre enn det som plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader.”**
- (74) Som jeg tidligere har nevnt, er det enighet mellom partene om at påvirkningen fra magnetiske felt er en ulempe av allmenn karakter, slik at det ikke skal gis erstatning med mindre ulempene overstiger tålegrensen i grannelova § 2, jf. ekspropriasjonserstatningslova § 8. Etter rettspraksis skal det ganske mye til for å få tilkjent erstatning for slike ulemper, jf. Rt. 1990 side 526. Jeg nevner også Rt. 1965 side 389, der det sies at bygging av en høyspent fjernoverføringslinje i våre dager ”ikke kan karakteriseres som en usedvanlig eller upåregnelig ulempe”, og i utgangspunktet var det da ikke grunnlag for erstatning.
- (75) Jeg har innledningsvis sitert det sentrale i lagmannsrettens syn på den erstatningsrettslige stilling der en bolig blir utsatt for et magnetfelt fra en kraftlinje. Lagmannsretten fant det nå riktig ”å konstatere at når boenheter utsettes for magnetfelt på 0,4 mikrotesla eller mer, så er nabolovens tålegrense overskredet, jf naboloven § 2 tredje ledd”.
- (76) Den ulempen det kan være tale om, er at magnetpåvirkningen er farlig, at den kan gi helseskader. At noe er farlig, regnes som en ulempe etter § 2 første ledd. Bestemmelsen må forstås slik at den bruker et objektivt farebegrep; det må foreligge reell fare. Det er ikke nok at en person rent subjektivt opplever noe som farlig, hvis det ikke er et tilstrekkelig faktisk grunnlag for frykt. Ved vurderingen må domstolene bygge på anerkjente kilder på det aktuelle området. Den risikoen som foreligger må også overstige et visst nivå. Som nevnt skal det noe til før det tilkjennes erstatning ved allmenne ulemper. Ved vurderingen av risikoens størrelse vil det være relevant å sammenligne med dagliglivets risiko på andre områder.
- (77) På bakgrunn av det fremlagte materialet om risiko ved eksponering for magnetfelt, som det i det vesentlige også er bygget på i overskjønnet, er lagmannsrettens rettsanvendelse etter min mening uriktig. Materialet gir ikke grunnlag for å oppstille en generell grense for når tålegrensen i grannelova er overskredet i forhold til magnetfeltpåvirkning i

boliger. Det er heller ikke grunnlag for at tålegrensen kan anses overskredet ved påvirkning av magnetfelt i den størrelsesorden det er tale om i denne saken.

- (78) Det er bare for leukemi hos barn at det er tilstrekkelige holdepunkter for en sammenheng mellom sykdommen og magnetfeltpåvirkning i boliger nær kraftledninger, og selv dette hefter det en viss usikkerhet ved. For øvrig gir ikke forskningsresultater holdepunkter for helserisiko med noen grad av sikkerhet. Leukemi er en svært alvorlig sykdom, og risikoen må selvsagt ikke undervurderes. Men når risikoen er så liten som ett ekstra dødsfall i en hundreårsperiode, kan grensen i § 2 med hensyn til fare, ikke anses overskredet.
- (79) Jeg peker i denne sammenheng på at myndighetene ikke har funnet grunn til å fastsette forbud mot bygging av boliger mv. på arealer som er eksponert for magnetfelt fra kraftledninger. Det er bare anbefalt en nærmere utredning ved nye kraftledningsanlegg og nye boliger mv. i nærheten av slike anlegg, med sikte på om nærhet kan unngås eller reduseres uten at det oppstår særlige ulemper. Verken lov eller forskrift inneholder noen antydning om grenseverdier i forhold til boligbygging. Som nevnt har det i Finland vært foreslått 5 mikro Tesla som grenseverdi, uten at konklusjonene der med hensyn til helsefare er forskjellig fra det en er kommet til i andre land. I Sverige har det vært antydning noen få mikro Tesla dersom det skulle settes en grenseverdi.
- (80) Ser en på den risiko dagliglivet ellers utsetter barn for, er faren for leukemi som følge av magnetstråling også relativt sett svært liten. I NOU 1995: 20 opplyses det at den statistiske risiko for befolkningen som helhet knyttet til passiv røking var 300 – 500 dødsfall pr. år, og følgene av innendørs eksponering for radon var beregnet til 100 dødsfall pr. år. Dødsfall hos barn (0-14 år) som følge av ulykker i hjemmet var beregnet til 16, trafikkulykker 153, drukning 5. Jeg understreker at dette materialet ikke har hatt noen egentlig betydning for mitt syn i denne saken, men kan sette forholdene litt i perspektiv.
- (81) En følge av lagmannsrettens syn er at grensen for lovstridig påvirkning vil gå i en avstand på 80–90 meter fra kraftlinjen. Som ledd i en varsomhetsstrategi har Statens strålevern anbefalt at det benyttes en minste horisontal avstand på 18 meter for boliger, barnehager, skoler mv. ved 420 kV linjer. Jeg er tilbøyelig til å mene at byggegrensene ved en 420 kV-linje langt på vei ivaretar tålegrensen i grannelova § 2.
- (82) Ankemotparten har vist til den vekt som i andre sammenhenger tillegges myndighetenes retningslinjer, eksempelvis for støy, jf. Rt. 2006 side 486 avsnitt 75. Retningslinjer for støy er imidlertid av en helt annen art enn utredningsgrensen på 0,4 mikro Tesla. For støy bygger retningslinjene på et omfattende vitenskapelig materiale, som klart viser uheldig innvirkning av støy og gir grunnlag for å sette grenseverdier. Utredningsgrensen for magnetfelt er satt for å få en enhetlig vurdering i kommunene på et område der det ikke finnes reelle holdepunkter for å konstatere en faregrense. Som nevnt støttet myndighetene anbefalingen om *ikke* å innføre nye grenseverdier.
- (83) Min konklusjon må bli at lagmannsrettens rettsanvendelse er uriktig, og at overskjønnet må oppheves så langt det er påanket overfor Ola Nordvik og Karen Saltnes.
- (84) **Erstatningsfastsettelsen for Arnstein Saltnes**

- (85) Arnstein Saltnes' eiendom, gnr. 33, bnr. 34 i Skaun, er en landbrukseiendom der fjøs og stabbur er ombygd til serverings-, møte- og konferanselokaler. Et område på ca. 45 dekar var avsatt til utbyggingsformål i kommuneplanen. Han krevde erstatning for tapte utbyggingsmuligheter. Den tidligere 132 kV-linjen hadde et byggeforbudsbelte på 30 meter, mens den nye 420 kV-linjen har et byggeforbudsbelte på 40 meter.
- (86) Lagmannsretten la til grunn at nybygg ikke ville bli tillatt innenfor de grenser som er nødvendige for å unngå en påvirkning på 0,4 mikro Tesla. Det tilsa en grense på 50 meter på hver side av kraftlinjens senterlinje. Samlet belte som ikke ville kunne bebygges, ville da bli ca. 70 meter bredere enn den tidligere byggeforbudsgrensen. For det utvidete byggeforbudsbeltet ble det fastsatt erstatning etter ekspropriasjonerstatningslova § 4 jf. § 5, mens det for det øvrige areal som ble ansett påvirket av magnetfeltet, ble fastsatt erstatning etter ekspropriasjonerstatningslova § 8 jf. grannelova § 2 tredje ledd.
- (87) Ut fra min vurdering av tålegrensen i grannelova § 2 i relasjon til påvirkning av magnetfelt, må overskjønnet bli å oppheve så langt det er gitt erstatning etter ekspropriasjonslova § 8 jf. grannelova § 2. Det kan ikke uten videre legges til grunn, slik lagmannsretten har gjort, at bygging ikke vil bli tillatt for det arealet som ligger utenfor byggegrensene som følge av påvirkning av et magnetfelt på 0,4 mikro Tesla. Som det fremgår av det jeg har gjennomgått, har lagmannsretten lagt til grunn et uriktig syn på forholdet mellom tålegrensen i grannelova § 2 og påvirkning av et magnetfelt fra kraftlinjen. Dette avspeiler seg i rettens vurdering av erstatningsfastsettelsen til Arnstein Saltnes.
- (88) **Erstatningen til Ingrid Strøm**
- (89) Ingrid Strøm eier gnr. 8 bnr. 1 i Melhus. Det er en landbrukseiendom på totalt 525 dekar, hvorav 125 dekar er dyrket mark og ca. 200 dekar er produktiv skog. Eiendommen ligger ca. 2 km fra Melhus sentrum. Over eiendommen er det anlagt en ny 420 kV-kraftlinje. Det er utbetalt bruksverdierstatning for klausulering av ca. 19,5 dekar. Overskjønnet ga henne erstatning for tapte utbyggingsmuligheter på to felt. Erstatningen ble fastsatt etter ekspropriasjonerstatningslova for så vidt gjaldt det området kraftlinjen dekket, inkludert byggeforbudsbeltet. For området utenfor byggeforbudsbeltet og til grensen for magnetfelt på 0,4 mikro Tesla – ca. 50 meter på hver side av kraftledningen – ble erstatning fastsatt etter ekspropriasjonerstatningslova § 8 jf. grannelova § 2 tredje ledd.
- (90) Statnett SF har anført at det ikke er grunnlag for å fravike hovedregelen om at bindende arealplan skal legges til grunn for påregnelig utnyttelse, og at lagmannsretten har gått utenfor sin kompetanse ved å overprøve kommunestyrets vurdering av hvordan arealene bør utnyttes.
- (91) I forbindelse med revisjon av kommuneplanen for Nedre Melhus bad Ingrid Strøm om at nærmere bestemte områder av hennes eiendom ble avsatt til byggegrunn. Rådmannens innstilling til sluttbehandlingen av kommuneplanens arealdel ble behandlet i kommunestyret 19. november 2002, og Strøms eiendom ble avsatt til LNF-område. I merknaden til hennes ønske om boligbygging heter det i innstillingen:

”Avstand til sentrum og skole er ca 2 km fra det nederste området. I tillegg gjelder innspillet et område som ligger opp mot Øyåsmarka. Det er ikke teknisk infrastruktur eller gang- og sykkelveg i området, dette må eventuelt bekostes av utbygger. Vi vil også minne om at omlegging av Fv 735 antagelig vil ligge mange år fram i tid og vil ikke løse

trafikkproblemer langs Strandveien med det første. Det er ikke tilfredsstillende kollektivdekning i området. Deler av området er beiteland og resten er skog. Beitemark er en svært viktig del av kulturlandskapet og utbygging av skogarealene i kulturlandskapet vil være med på å fragmentere dette og ødelegge det helhetlige landskapet. Områdene vil måtte ha adkomst fra Øyåsbakken, dette er etter rådmannens mening ikke ønskelig på grunn av vegens bratthet og beskaffenhet ellers.

Trasé for kraftledning Klæbu-Aura er nå vedtatt i tråd med formannskapet's uttalelse i saken og vil gå gjennom det omtalte området.”

- (92) I sin begrunnelse for erstatningsfastsettelsen skriver lagmannsretten:
- ”Lagmannsretten ser det slik at avgjørende for Melhus kommunes vedtak var det faktum at trasé for kraftlinje allerede var fastlagt og den ville komme i konflikt med et utbyggingsområde. At dette må ha vært avgjørende viser det faktum at kommunen har tillatt utbygging i områder som i utgangspunktet skulle være mindre aktuelle enn utbygging på Strøms eiendom. Området fremstår som et attraktivt utbyggingsområde, beliggende bare to kilometer fra Melhus sentrum. Like nedenfor området er det fremlagt vann, og det er bare 500 m frem til kloakkrenseanlegg på Varmbo. Vitnet Kjell Nygård har beregnet kostnadene til nødvendige tekniske anlegg til kr 290.000 pr tomt. Dette vurderes ikke som uvanlig dyrt. Ut fra den store etterspørsel det er etter tomter i Melhus, kan lagmannsretten vanskelig se at hensynet til kulturlandskapet alene ville begrunne et fortsatt LNF-område.”**
- (93) Lagmannsretten tilføyde at den under enhver omstendighet anså det sannsynlig at det i forbindelse med fremtidig rullering av kommuneplanen ville blitt gitt tillatelse til utbygging dersom kraftlinjen ikke var kommet.
- (94) Jeg ser først på spørsmålet om det var grunnlag for å basere erstatningen på en annen utnyttelse enn den som fulgte av kommuneplanen, som skal legges til grunn for all senere planlegging og utbygging i kommunen, jf. plan- og bygningsloven § 20-6. Fra hovedregelen om at bindende arealplan skal legges til grunn ved erstatningsutmålingen, er det i rettspraksis gjort to unntak. Av interesse i denne saken er unntaket for areal som blir regulert til offentlige bygninger eller anlegg. Grunneieren kan da kreve at erstatningen blir fastsatt ut fra påregnelig utnyttelse av eiendommen dersom reguleringen ikke var kommet, jf. Rt. 1996 side 521 (Lenadommen) og eksempelvis Rt. 2006 side 473 avsnitt 29.
- (95) Jeg kan ikke se at anførselen om at dette unntaket ikke kommer til anvendelse, kan føre frem. At det ikke eksproprieres etter plan- og bygningsloven, men etter oteigningsloven, har ikke betydning. Heller ikke at det ikke foreligger noen reguleringsplan for kraftlinjen. Situasjonen i denne saken er at Statnett SF har fått samtykke til å ekspropriere de nødvendige rettigheter til anlegg og drift av kraftlinjen. Dersom den var blitt regulert inn, ville vilkårene for unntaksregelen opplagt vært oppfylt, og jeg kan ikke se at det er grunnlag for å behandle forholdet annerledes når kraftlinjen kommer inn på et senere tidspunkt. Dersom grunneieren før kraftlinjen kom, kunne påregne samtykke til utbygging, vil utbyggingsverdien, som det påpekes i Lenadommen, overføres fra den private part til det offentlige/eksproprianten.
- (96) Derimot er jeg kommet til at anken fører frem som følge av mangelfulle skjønnsgrunner i forbindelse med at lagmannsretten har tilsidesatt kommunens vurdering av hvordan de aktuelle arealene bør utnyttes.

- (97) Som sagt finner jeg lagmannsrettens generelle rettsanvendelse riktig når det tas utgangspunkt i hvilken alternativ utnyttelse som ville foreligge dersom kraftlinjen ikke var kommet. Men når en kommune har vurdert utnyttelsen i forbindelse med kommuneplan få år før vurderingen i skjønnet, slik det her er skjedd, må det kreves klare holdepunkter for å kunne legge til grunn en annen utnyttelse enn den som fremgår av planen. Det er kommunens oppfatning av utnyttelsen retten skal frem til. På bakgrunn av den begrunnelse rådmannen ga i sin innstilling, er det vanskelig å se at lagmannsretten har lagt til grunn en riktig forståelse av tyngden av de beviskrav som må stilles.
- (98) Jeg peker på at som begrunnelse for at det er kraftlinjen som er årsak til at boligbygging ikke vil bli tillatt, viser lagmannsretten til at kommunen har tillatt utbygging på områder som etter rettens syn burde være mindre aktuelle for dette formålet. Dette er rettens hovedbegrunnelse, og i seg selv oppfyller den langt fra det krav som må stilles. Det som deretter følger, er rettens egen vurdering av områdets egnethet som byggeområde, hvorefter begrunnelsen avsluttes med at hensynet til kulturlandskapet *alene* vanskelig ville begrunne et LNF-område. I rådmannens innstilling er det imidlertid pekt på en rekke vesentlige forhold som anses å tale mot utbygging. Dette har lagmannsretten tilsynelatende ikke tatt i betraktning, og det kan også spørres om lagmannsretten har hatt den rette forståelse av kommunens interesse i å bevare kulturlandskapet.
- (99) Etter min mening er det mye som tyder på at lagmannsretten har satt sin egen vurdering av hvordan arealene burde disponeres, over kommunens. Dette er i tilfelle uriktig rettsanvendelse. Overskjønnet bør etter min mening oppheves og hjemvises til lagmannsretten til ny behandling av denne delen av overskjønnet. Det lagmannsretten sier om forholdene ved en fremtidig rullering av kommuneplanen, må antas å ha samme bakgrunn som den øvrige vurdering og kan ikke føre til at skjønnet kan opprettholdes.
- (100) Ut fra mitt syn er det unødvendig å gå inn på erstatningsutmålingen. Men erstatning er begrunnet på samme måte som for Arnstein Saltnes, og jeg viser til drøftelsen av erstatning for påvirkning av magnetfelt på hans eiendom.
- (101) Min endelige konklusjon blir da at overskjønnet må oppheves i den utstrekning det er påanket og hjemvises til lagmannsretten til fortsatt behandling.
- (102) Omkostningsspørsmålet i forhold til Ola Nordvik, Arnstein Saltnes og Ingrid Strøm skal avgjøres etter skjønnsprosessloven § 54b, jf. § 54, og Statnett SF og Energibedriftenes landsforening må da betale ankemotpartenes saksomkostninger, jf. tvistemålsloven § 178. I forhold til Karen Saltnes er skjønnet et avtaleskjønn, og omkostningsspørsmålet reguleres som utgangspunkt av lovens § 43. Verken Statnett SF eller hjelpeintervenienten har imidlertid hatt innvendinger mot det samlede omkostningskravet. På denne bakgrunn tas omkostningskravet til følge. Kravet utgjør samlet kr 260 036, herav er kr 8 028 utgifter og 52 007 merverdiavgift. Beløpet legges til grunn.
- (103) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Overskjønnet oppheves så langt det er påanket og hjemvises til lagmannsretten til fortsatt behandling.

2. I saksomkostninger for Høyesterett betaler Statnett SF og Energibedriftenes landsforening – en for begge og begge for en – til Ola Nordvik, Karen Saltnes, Arnstein Saltnes og Ingrid Strøm i fellesskap 260 036 – tohundreogsekstusenogtrettiseks – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

- (104) Dommer **Bruzelius:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (105) Kst. dommer **Sverdrup:** Likeså.
- (106) Dommer **Øie:** Likeså.
- (107) Dommer **Gjølstad:** Likeså.
- (108) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Overskjønnet oppheves så langt det er påanket og hjemvises til lagmannsretten til fortsatt behandling.
2. I saksomkostninger for Høyesterett betaler Statnett SF og Energibedriftenes landsforening – en for begge og begge for en – til Ola Nordvik, Karen Saltnes, Arnstein Saltnes og Ingrid Strøm i fellesskap 260 036 – tohundreogsekstusenogtrettiseks – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Riktig utskrift bekreftes: